Asia: VNS 7/2024 vp Valtioneuvoston selonteko YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:n toimeenpanosta, pe 11.4. klo 10. (VNS 7/2024 vp)

Eduskunta
Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta

Asiantuntijalausunnon esittäjä: Mikko Weckroth

Luken asiantuntijalausunto

1 Johdanto

Selonteko käsittelee kattavasti kestävän kehityksen edistämistä kansallisella tasolla, mutta alueelliset erot eri SDG-tavoitteiden toimeenpanossa ja vaikutuksissa jäävät vähäisemmälle huomiolle. Tämä lausunto keskittyy siten erityisesti SDG-tavoitteisiin 7–13 jotka kytkeytyvät läheisimmin alueellisen kehittämisen ja hallinnan kysymyksiin. Lausunto nostaa myös esiin sosiaalisesti ja alueellisesti oikeudenmukaisen siirtymän vaatimuksia erityisesti suomalaisen yhteiskunnan koheesion ja siten kokonaisturvallisuuden näkökulmasta.

Lausunto pohjautuu vahvasti paikkaperustaiseen kehittämiseen (place-based development) joka integroi alueelliseen näkökulman kansalliseen päätöksentekoon. Paikkaperustainen kehittäminen tarkoittaa alueiden omien voimavarojen, haasteiden ja mahdollisuuksien tunnistamista ja hyödyntämistä poikkihallinnollisessa yhteistyössä ja koordinaatiossa. Tämä lähestymistapa on erityisen tärkeä Agenda2030-toimeenpanossa, koska monet SDG-tavoitteet – erityisesti energia (SDG 7), infrastruktuuri (SDG 9), ilmastotoimet (SDG 13) – ovat sidoksissa fyysiseen sijaintiin ja infrastruktuuriin, alueellisiin luonnonvaroihin ja paikallisiin elinkeinoihin.

Lausunnon läpileikkaavana näkökulmana ja suosituksena on, että kestävyysmurroksen vaikutukset ja mahdollisuudet jakautuvat alueellisesti epätasaisesti, ja siksi politiikkatoimien tulee tunnistaa alueiden erilaiset lähtökohdat ja niiden hyödyntämiseksi määrittyvät kehittämispolut. Paikkaperusteisuuden lisäksi lausunnon näkökulma kestävän kehityksen alueelliseen ulottuuteen perustuu alueellisen oikeudenmukaisuuden käsitteeseen. Oikeudenmukainen siirtymä ei tarkoita vain taloudellista kompensaatiota, vaan laajempaa yhteiskunnallista osallisuuden ja tunnustamisen oikeudenmukaisuutta eri väestöryhmien ja alueiden välillä.

Lopuksi lausunto painottaa, että Agenda2030:n toimeenpano sosiaalisesti ja alueellisesti oikeudenmukaisella tavalla on myös kansallisen kokonaisturvallisuuden kysymys. Sosiaalinen ja alueellinen koheesio, luottamus instituutioihin ja poliittisen osallistumisen mahdollisuudet muodostavat perustan muutoskestävälle yhteiskunnalle sekä alueille. Näin ollen Agenda2030:n toteutuksessa tulee vahvistaa alueellisia osallistumisen rakenteita, tukea poliittista toimijuutta sekä rakentaa kansalaisten arjessa näkyvää osallisuuden infrastruktuuria.

2 Lausunto

SDG 7: Edullinen ja puhdas energia

Uusiutuvan energian (aurinko, tuuli, bioenergia) rakentaminen ja edistäminen tapahtuu tällä hetkellä Suomessa alueellisesti epätasaisesti.
Paikallisen hyväksyttävyyden vahvistaminen uusiutuvan energian hankkeissa on keskeistä, jos tuuli- ja aurinkovoiman lisärakentaminen ja sitä mahdollistavat investoinnit halutaan turvata. Uusiutuvan energian, erityisesti tuulivoiman, laajamittainen käyttöönotto kohtaa kasvavaa paikallista vastustusta, mikä heijastuu valituskierteinä ja hidastuneena investointitahtina. Keskeinen haaste liittyy siihen, että hyötyjen ja haittojen jakautuminen on eri toimijoiden välillä epätasaista: maanomistajat ja kunnat voivat hyötyä voimaloista taloudellisesti, kun taas lähiasukkaat joutuvat kantamaan maisema-, melu- ja viihtyvyyshaitat ilman korvausta. Tämä nakertaa kansalaisten kokemusta energiasiirtymän oikeudenmukaisuudesta ja heikentää hankkeiden sosiaalista hyväksyttävyyttä. Energiainvestointien hyväksyttävyys edellyttää oikeudenmukaisia taloudellisia hyvitysmalleja ja paikallisyhteisöjen osallisuutta.

Alueidenkäyttöä koskevaa lainsäädäntöä uudistettaessa tulisi pyrkiä siihen siten, että tuulivoimasta ja muista uusiutuvan energian hankkeista aiheutuvat paikalliset haitat kompensoidaan paikallisyhteisöillä. Erimerkiksi kunnallisesti korvauksia voitaisiin maksaa niille kiinteistönomistajille, joiden asunnot tai vapaa-ajan kiinteistöt sijaitsevat tietyllä etäisyydellä voimalasta, käyttäen hankkeista saatavia kiinteistöverotuloja. Kokonaisuudessaan uusiutuvan energian kaavoituksessa ja rakennuttamisessa päätöksenteon avoimuus sekä sääntelyn selkeyttäminen ovat avainasemassa hyväksyttävyyden rakentamisessa.

On myös syytä huomioida, että tällä hetkellä uusiutuvan energian hankkeet käynnistyvät pääosin paikallisina prosesseina rakennuttajan sekä maanomistajan välisillä neuvotteluilla. Uusituvan energian optimaalisesta sijoittumisesta puuttuu siten tällä hetkellä valtakunnan tason suunnittelu, jossa tuotanto sijoittuisi ensisijaisesti sille maapinta-alalle, jossa sekä sosiaaliset että ekologiset haitat olisivat kaikkein vähäisimmät. On kuitenkin selvää, että valtiotason suunnittelu ja optimointi sijainnin ohjaukseen veisi pois tai ainakin kaventaisi kuntien päätäntävaltaa kaavoituksen ja maankäytön osalta. Kuitenkin tällaisen instrumentin rakentaminen antaisi mahdollisuudet minimoida sosiaalisia ja ekologisia haittoja paikallisesti ja kumulatiivisesti myös kansallisella tasolla. Nopeana ja yksityiskohtaisena ratkaisuna voisi olla myös maakuntakaavan määrittäminen alempia kaavatasoja velvoittavaksi aurinko- ja tuulivoimaan soveltuvien alueiden suhteen.

SDG 8 & 9: Kestävä talouskasvu ja infrastruktuuri

Myös osaaminen ja innovaatiokyky jakautuvat alueellisesti epätasaisesti. Paikkaperustainen erikoistuminen ja koulutus- sekä TKI-investoinnit ovat avainasemassa kestävän kehitykseen liittyvän alueellisen eriytymisen hillitsemisessä. Älykäs erikoistuminen voi siten osaltaan tukea vihreää ja puhdasta siirtymää, mutta se vaatii kumppanuutta kansalaisten, yritysten ja korkeakoulujen välillä.

SDG 8 mainitsee panostukset kiertotalouteen ja tavoitteet resurssitehokkuudesta ja primääristen raaka-aineiden käytön vähentämisestä. Kuitenkin pelkkä jätteiden kierrätykseen ja materiaalien uudelleenkäyttöön keskittyvä kiertotalous ei yksin riitä vastaamaan kestävyysmurroksen ja samalla kansallisen ja sektorikohtaisen arvonlisän kasvattamisen tavoitteisiin. Siten huomio tulisi

kierrättämisen sijasta suunnata paikallisiin biokiertotalouden ratkaisuihin, jossa yhdistyvät uusiutuvien luonnonvarojen käyttö ja niiden tehokas kierto esimerkiksi ravinne-, hiili- ja biomassavirtoina. Biokiertotalous ei ainoastaan vähennä riippuvuutta fossiilitaloudesta, vaan se synnyttää myös uusia tuotantomuotoja ja liiketoimintamalleja sekä alueellisia arvoketjuja.

Kestävän talouskasvun mukanaan tuomat uudet työpaikat edellyttävät siten systeemisiä muutoksia, jotka yhdistävät maatalouden, metsätalouden, -teollisuuden ja ravinteiden arvoketjuja ja raaka-ainevirtoja. Biokiertotalous tarjoaa tähän integroivan kehyksen, joka mahdollistaa paikallisten resurssien hyödyntämisen kestävästi ja taloudellisesti mielekkäällä tavalla. Biokiertotalouden edistäminen vaatii pitkäjänteistä politiikkaohjausta, investointitukea ja alueellisen osaamisen vahvuuksien kartoittamista ja hyödyntämistä.

SDG tavoitteita 7-9 yhdistää myös sisällöllisesti uusiutuvan energian saatavuus, vetytalouden sekä erityisesti bioperäisen hiilidioksidin talteenoton, varastoinnin ja jatkojalostuksen (CCUS) muodostama kokonaisuus. Suomen metsäsektorin bioperäinen hiilidioksidivirta – noin 20 Mt vuodessa – muodostaa merkittävän ja toistaiseksi hyödyntämättömän resurssin. Sen jatkojalostus vihreän vedyn avulla esimerkiksi sähköpolttoaineiksi (e-SAF) tai pitkäikäisiksi biopohjaisiksi kemikaaleiksi tukee samanaikaisesti kolmea keskeistä kestävän kehityksen tavoitetta: uusiutuvan energian käyttöönottoa (SDG 7), kestävää talouskasvua ja työllisyyttä (SDG 8) sekä vastuullisen teollisuuden ja infrastruktuurin kehittämistä (SDG 9). Tämä edellyttää kansallista, mutta myös paikkaperusteista teollisuuspolitiikkaa sekä strategiaa, jossa teknologiset hiilinielut ja uusiutuvan energian tuotanto ja vetytalous nivoutuvat yhteen paikallisella tasolla.

Työllisyyden ja talouskasvun näkökulmasta (SDG 8) hiilidioksiditaloudella on merkittävä potentiaali. VTT:n ja Luken raportin mukaan erityisesti synteettisten lentopolttoaineiden (ja muiden hiili/vetytalouden jatkojalosteiden) pohjalle rakentuvat hiilidioksiditalous voi tuottaa miljardin eurojen arvonlisäyksen kansantalouteen. Työpaikat syntyisivät kerrannaisvaikutuksena teolliseen CO2 ja vetytalouden rajapintaan sekä logistiikkaan, huoltoon ja digitaalisiin palveluihin. Näin ollen hiilidioksiditalous tarjoaa keinon edistää oikeudenmukaista siirtymää myös niillä alueilla, joilla perinteisen metsäteollisuus tuottama arvonlisä uhkaa supistua metsäteollisen rakennemuutoksen myötä.

Teollisen infrastruktuurin kehittämisessä (SDG 9) Suomi voi siten hyödyntää kilpailuetuaan biogeenisen hiilidioksidin tuotannossa yhdistämällä bio- ja vetytalouden teollisia arvoketjuja paikallisella tasolla. Tämä vaatii investointeja uudenlaiseen infrastruktuuriin, kuten CO_2-logistiikkaan ja varastointiin (esim. mineralisointiin kaivosjätteissä), mutta samalla mahdollistaa teollisten symbioosien rakentamisen alueellisesti. Näissä uusissa ekosysteemeissä korostuu julkisen ja yksityisen sektorin koordinaatio sekä ennakoiva, paikkaperustainen teollisuuspolitiikka.

Lopuksi, biokaasun merkitystä korostavat maininnat ovat positiivisia tekijöitä selonteossa kohdassa 7. Biokaasun tuotanto tarjoaa merkittäviä mahdollisuuksia paitsi uusiutuvan energian lähteenä, myös maatalouden ravinnekierron tehostamisessa. Biokaasua ei siten kannata lähestyä vain energiaratkaisuna vaan kokonaisvaltaisesti tarkasteltuna biokaasun tuotanto kytkeytyy tiiviisti maatalouden kestävyyteen, ravinnekierron parantamiseen ja ympäristökuormituksen vähentämiseen. Kuten hiilidioksiditaloudeksi kuvatun

kokonaisuuden, myös biokaasun tuotannon ja hyödyntäminen vaatii monialaista yhteistyötä, jossa yhdistyvät energia-, ympäristö- ja maatalouspolitiikan tavoitteet. Parempi ravinnekierto voi myös vahvistaa aluetaloutta arvoketjujen ja paikallisen arvonlisän kautta. Samalla tehokkaampi ravinnekierto on myös osaltaan parantamassa maatalouden tuotantopanosten omavaraisuutta ja huoltovarmuutta ja siten lannoiteriippuvuuden vähentämisessä etenkin Venäjän osalta.

SDG 10 ja SDG 11: Eriarvoisuuden vähentäminen, Kestävät kaupungit ja asuinyhdyskunnat

Kestävällä kehityksellä tai niin sanotulla kestävyysmurroksella on mahdollisuus joko kaventaa tai syventää taloudellista ja sosiaalista eriarvoisuutta sekä väestöryhmien ja myös alueiden välillä. Etenkin syrjäseudulla asuvien kokemukset osallisuudesta ja vaikutusmahdollisuuksista voivat tässä murroksessa heiketä. Kaupungeilla ja isoilla kasvukeskittymillä on paremmat resurssit ja kyvykkyydet toimeenpanna erilaisia kestävyysohjelmia. Tämä lähtökohta voi luoda prosessiin asenteellisen "urbaanin vinouman" jossa kestävän kehityksen tavoitteisiin voidaan lähtökohtaisesti asennoitua kaupunki ja maaseutualeilla eri tavalla, jolloin siirtymä voidaan nähdä kaupunkivetoisena eri alueita ja väestöryhmiä eriarvoistavana prosessina.

SDG 11:n toteutuksessa korostuvat suunnittelun oikeudenmukaisuus, osallisuus ja paikkalähtöisyys. Selonteossa korostetaan MAL mallia, jota aiotaan jatkaa. Alue ja hallintotieteellisen akateemisen kirjallisuuden pohjalta nouseva kritiikki MAL-sopimusmenettelyä kohtaan esittää, että nykyisessä kaupunkiseututasoisessa maankäytön suunnittelussa kansalaisten osallistumismahdollisuudet jäävät heikoiksi. Sopimusperusteinen MAL-malli luo siten jossain määrin suljetun tilan, jossa päätöksenteko painottuu valtion ja suurten kaupunkien asiantuntijaverkostoihin ilman osallistamisen velvoitetta tai läpinäkyvyyttä.

Olisi siten suositeltavaa, että MAL-mallin yhteyteen hahmoteltaisiin selkeä osallistamisen arkkitehtuuri, joka tunnistaa sekä seudullisten asukkaiden arjen näkökulmat että heidän oikeutensa vaikuttaa kaupunkiseutujen tulevaisuutta koskeviin päätöksiin jo strategisen visioinnin vaiheessa. Kansalaisten osallistuminen ei saa jäädä pelkäksi hyväksyntämenettelyksi valmiille sopimuksille. Sen sijaan osallistumista tulisi tukea konkreettisilla vuorovaikutuskanavilla ja tiedon saatavuuden parantamisella, esimerkiksi digitaalisilla kartta-alustoilla (esim SoftGIS ja osallistava suunnittelu), joissa on mahdollista kommentoida suunnitelmia reaaliaikaisesti. Tämä ei ainoastaan lisää suunnittelun legitiimiyttä vaan vahvistaa myös paikallisyhteisöjen resilienssiä ja kokonaisvaltaista kestävyyttä.

Lisäksi on tärkeää huomata, että Suomella on jo käytössään toimivia aluekehittämisen käytäntöjä, joissa paikallisten asukkaiden näkemykset ja alueelliset erityispiirteet ovat kehittämistyön keskiössä. Yksi esimerkki tästä on Leader-toimintamalli, joka pohjautuu ruohonjuuritason aloitteisiin ja yhteisölähtöiseen kehittämiseen. Leader-ohjelmien vahvuutena on kyky yhdistää paikallinen tieto, osallistavat käytännöt ja strateginen rahoitus yhteen, tuoden kestävän kehityksen tavoitteet konkreettisesti osaksi alueiden arkea. Näiden mallien kokemuksia voidaan hyödyntää myös kaupunkiseutujen strategisessa suunnittelussa – erityisesti MAL-sopimusmenettelyssä – jotta suunnitteluun saadaan mukaan demokratiaa vahvistavia, institutionaalisesti tunnustettuja

rakenteita, jotka pohjautuvat asukkaiden osallistumiseen, luottamukseen ja omistajuuteen.

SDG11 tavoitteessa mainitaan myös itäisen ja pohjoisen Suomen ohjelmat. Nämä strategiset ohjelmat ovat konkreettisia esimerkkejä siitä, kuinka geopoliittiset realiteetit ja kansallinen aluepolitiikka kytkeytyvät toisiinsa paikkaperusteisen kehittämisen välinein. Molemmat ohjelmat on laadittu uuden turvallisuuspoliittisen tilanteen ja alueiden strategisen merkityksen kehyksessä, mutta ne tarjoavat samalla myös konkreettisia vastauksia YK:n kestävän kehityksen tavoitteeseen SDG 11: Kestävät kaupungit ja yhteisöt.

Molemmissa ohjelmissa tunnistetaan uusiutuvan energian saatavuus vihreiden investointien edellytyksenä sekä alueiden potentiaali älykkään erikoistumisen strategioiden (Smart Specialisation Strategy, S3) toteuttamiseen. Ohjelmissa tuodaan esiin tarpeet ja mahdollisuudet kehittää bio- ja kiertotalouteen perustuvia investointiympäristöjä, joissa myös biogeenisen hiilidioksidin hyödyntäminen ja CCUS-teknologioiden arvoketjut ovat tunnistettuina kehittämiskohteina. Tämä vastaa vihreän siirtymän alueellista jalkauttamista ja yhteiskunnan ekologista jälleenrakennusta. Ohjelmien vahvuus on niiden teknistaloudellisessa realismissa. Ne perustuvat konkreettisiin toimiin ja alueellisiin vahvuuksiin – esimerkiksi puhtaan energian tuotantoon, biotalouteen ja tutkimus- ja kehittämistoimintaan – jotka on yhdistetty elinkeinoelämän investointimahdollisuuksiin. Tällainen lähestymistapa tukee myös alueellista resilienssiä ja huoltovarmuutta.

On kuitenkin huomattava, että ohjelmien toimeenpanoehdotuksissa korostuu teknistaloudellinen ja elinkeinoelämälähtöinen näkökulma, kun taas sosiaalinen hyväksyttävyys, kansalaisten osallistaminen ja yhteisöllisyyden vahvistaminen jäävät toissijaisiksi. Tämä on ristiriidassa SDG 11:n hengen kanssa, jossa korostetaan paitsi fyysistä ja ekologista kestävyyttä, myös sosiaalisesti oikeudenmukaista ja osallistavaa kehittämistä.
Jotta ohjelmat palvelisivat täysimääräisesti kestävän kehityksen tavoitteita myös alueellisen ja sosiaalisen koheesion osalta, niihin olisi syytä vahvemmin integroida toimia, jotka tukevat paikallisyhteisöjen osallisuutta, hyväksyttävyyttä ja pitkäjänteistä sitoutumista muutokseen. Tähän voitaisiin liittää esimerkiksi elinkeinouudistusten yhteydessä toteutettavat osallistavat siirtymäprosessit (murrosareenat), alueelliset foorumit tai yhteiskehittämiseen perustuvat ratkaisut.

SDG 12 & 13: Kestävä kulutus ja ilmastotoimet

Kestävän kehityksen tavoitteet 12 (Vastuullinen kulutus ja tuotanto) ja 13 (Ilmastotekoja) edellyttävät koko talousjärjestelmän ja tuotantorakenteiden uudelleenarviointia. Aiemmin lausutun mukaisesti tämän kaltaisessa muutoksessa pelkkä kiertotalous ei riitä – tarvitaan siirtymä kohti biokiertotaloutta, jossa koko arvo- ja tuotantoketjut perustuvat biopohjaisiin ja uusiutuviin materiaaleihin. Tällainen siirtymä ei ole vain tekninen tai ekologinen kysymys, vaan edellyttää bioyhteiskunnan rakentamista, jossa myös sosiaaliset ja alueelliset tekijät tunnistetaan ja otetaan huomioon.
Muutoksen moottorina tulee olla teollisuuspoliittinen strategia ja konkreettisemmin regulaatioympäristön kehittäminen, jossa luodaan reunaehdot ja olosuhteet kannattavalle biokiertotalouteen perustuvalle liiketoiminnalle. Kuluttajalähtöinen näkökulma ja yksilön valintojen korostaminen eivät yksinään riitä käynnistämään tai ylläpitämään systeemistä muutosta. Tällöin tarvitaan ensisijaisesti rakenteellisia ohjauskeinoja – kuten julkista TKI-rahoitusta,

regulaatiota, standardeja ja alueellisia investointikannustimia – jotka tukevat uudenlaisten arvoketjujen rakentumista ja materiaalivirtojen ohjautumista kestävästi. Tämä vaatii tiivistä yhteistyötä alueellisten toimijoiden, tutkimuslaitosten ja teollisuuden välillä sekä pitkäjänteistä strategista kehittämistä.

SDG13:n osalta on tärkeää huomata, että maankäyttösektorin hiilitaseen parantaminen ja ns. teknologiset tai tekniset hiilinieluratkaisut – kuten CCU jatkojalosteet ja synteettiset lentopolttoaineet– eivät ole toisensa poissulkevia, vaan täydentäviä. Jälkimmäiset tarjoavat alueille mahdollisuuksia pitkäaikaisiin tai jopa pysyviin hiilen poistoihin ilmakehästä sekä korkean lisäarvon teolliseen jalostukseen. Näin ne myös tukevat alueellista elinvoimaa, teollista uudistumista ja vientivetoista ilmastoratkaisujen kehittämistä, erityisesti siellä missä biogeenisiä CO_2-virtoja, teollista kapasiteettia, kyvykkyyttä ja halukkuutta on jo olemassa.

SDG 16 Rauha, oikeudenmukaisuus ja hyvä hallinto

Luottamus instituutioihin, koettu poliittinen vaikuttamismahdollisuus ja kokemus kuulumisesta yhteiskuntaan ovat suomalaisen kokonaisturvallisuuden mallin kulmakiviä. Tutkimukset kuitenkin osoittavat, että poliittinen toimijuus ja kokemus vaikutusmahdollisuuksista kansallisesti heikentymässä ja jossain määrin myös alueellisesti eriytymässä. Tämä asettaa haasteita kansalliselle koheesiolle ja vaatii uudistuksia aluepoliittiseen ohjaukseen ja demokratian infrastruktuurien vahvistamiseen.

Sitran Tulevaisuusbarometrin (2025) mukaan kansalaisten luottamus poliittisiin instituutioihin on Suomessa edelleen suhteellisen korkeaa, mutta se jakautuu alueellisesti ja väestöryhmittäin epätasaisesti. Samalla alueelliset tutkimukset osoittavat, että erityisesti syrjäseuduilla poliittisen vaikuttamisen mahdollisuudet ja kuulluksi tulemisen kokemus ovat heikentyneet, mikä altistaa yhteisöjä ulkopuolisuuden ja epäluottamuksen tunteille. Tämä kehitys uhkaa SDG 16:n ydintä: oikeudenmukaisia, osallistavia ja vastuullisia instituutioita.

Vahva poliittinen toimijuus syntyy mahdollisuudesta osallistua ja kokemuksesta vaikuttaa yhteiskunnallisiin valintoihin. Olisi siten toivottavaa, että kansallinen Agenda2030-toteutus ottaa mukaan konkreettisia toimia poliittisen osallistumisen alueellisen tasa-arvon vahvistamiseksi – esimerkiksi parantamalla kansalaisten osallistumisen rakenteita maakunta- ja kuntatasolla sekä panostamalla alueellisiin demokratia-alustoihin ja paikalliseen mediatukeen. Tavoitteena tulisi tällöin olla poliittisen ja demokraattisen osallisuuden infrastruktuurien rakentaminen kaikille väestöryhmille.

Lopuksi on syytä korostaa, että sosiaalinen ja alueellinen koheesio ovat paitsi kestävyysmurroksen tai siirtymän oikeudenmukaisuuden, myös sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden kulmakiviä. Ne rakentavat yhteiskunnallista resilienssiä hybridivaikuttamista vastaan vahvistamalla kansalaisten luottamusta toisiinsa ja julkisiin instituutioihin – kriisin hetkellä ja kriiseihin varauduttaessa tämä on kansallisen turvallisuuden keskeinen tekijä.

Jani Lehto

Johtaja, biotalous ja ympäristö

Hyväksytty Luken prosessinhallintajärjestelmässä 09.04.2025 klo 14:48:53.

Asiantuntijalausunnon valmistelijat:
Mikko Weckroth
Mikko Weckroth, Katriina Soini, Meri Kallasvuo, Johanna Kohl

Liitteet: PPT Esitys

Tiedoksi: